

บทที่ 7

การนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้

การนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้เป็นขั้นตอนสำคัญที่ต่อยอดจากการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรให้เกิดผลในบริบทการจัดการเรียนการสอนจริงในสถานศึกษา หลักสูตรจะมีคุณค่าได้ก็ต่อเมื่อครู ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องสามารถแปลงสาระ แนวคิด และโครงสร้างที่กำหนดไว้สู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ บทนี้จึงอธิบายความหมาย ระบบ หลักการ กระบวนการ และบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจขั้นตอนและกลไกที่จำเป็นต่อการดำเนินงานหลักสูตรสังคมศึกษาอย่างเป็นระบบและบรรลุเป้าหมายทางการเรียนรู้ที่ตั้งไว้

7.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ (*curriculum delivery/curriculum implementation*) เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้หลักสูตรซึ่งจัดทำขึ้นในรูปของเอกสาร กลไก แนวคิด หรือแบบแผนสามารถแปรสภาพเป็นการปฏิบัติจริงในสถานศึกษา นักวิชาการไทยและต่างประเทศได้ให้คำอธิบายที่ช่วยขยายความหมายของแนวคิดนี้จากหลายมิติ ทั้งด้านพฤติกรรมกรรมการจัดการเรียนรู้ การจัดปัจจัยสนับสนุน การบริหารจัดการโรงเรียน และการพัฒนาบุคลากรผู้สอน

สำลี ทองธิว (2544) อธิบายว่า การนำหลักสูตรไปใช้ (*curriculum delivery*) คือ พฤติกรรมการนำหลักสูตรฉบับเขียนไปจัดการเรียนรู้ในบริบทจริง โดยผู้สอนต้องดำเนินการสอนตามกรอบรายวิชาที่กำหนด และสอดคล้องกับเป้าหมายหลักสูตร รวมถึงการสร้างเงื่อนไขให้การสอนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แนวคิดนี้จึงเน้น *ผู้สอนและกระบวนการจัดการเรียนการสอน* เป็นศูนย์กลางของการดำเนินการ

สอดคล้องกับมุมมองของไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2561) ที่มองว่า การนำหลักสูตรไปใช้คือ *กระบวนการที่นำหลักสูตรลงสู่การปฏิบัติ* โดยเน้นการนำสาระและกิจกรรมไปสู่การจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ทั้งนี้ประกอบด้วยสามขั้นตอน คือ การวางแผน การเตรียมการ และการดำเนินการ มุมมองนี้จึงเห็น การนำหลักสูตรไปใช้เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สมิตร คุณากร (2523) ให้ความหมายคล้ายคลึงกัน โดยถือว่าการนำหลักสูตรไปใช้เป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรกลายเป็น *การปฏิบัติจริง* ซึ่งต้องมีกิจกรรมหลักสามด้าน ได้แก่ การแปลงหลักสูตรเป็นการสอน การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และการสอนของครู มุมมองนี้จึงผสมทั้งมิติของ *เนื้อหา-การสอน-ปัจจัยแวดล้อม* เข้าด้วยกัน

แนวคิดของสันต์ ธรรมบำรุง (2527) ขยายภาพของการนำหลักสูตรไปใช้ไปยังระดับ *การบริหารจัดการโรงเรียน* โดยตีความว่าการนำหลักสูตรไปใช้คือ การที่ผู้บริหารและครูนำโครงการหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผล รวมถึงการบริหารงานวิชาการเพื่อเอื้ออำนวยให้ครูและนักเรียนสอนได้-เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

สงัด อุทรานันท์ (2532) เพิ่มองค์ประกอบเฉพาะด้าน เช่น การจัดเอกสารหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร และการนิเทศการใช้หลักสูตร ซึ่งสะท้อนว่าการนำหลักสูตรไปใช้เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับระบบสนับสนุนทั้งโรงเรียน ไม่ใช่เพียงห้องเรียนเท่านั้น

ในทิศทางเดียวกัน สุณีย์ ภูพันธ์ (2546) อธิบายว่าการนำหลักสูตรไปใช้คือ การดำเนินงานและกิจกรรมที่ช่วยให้หลักสูตรสามารถปฏิบัติได้จริง ครอบคลุมตั้งแต่การเตรียมบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สภาพแวดล้อม รวมถึงการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน สะท้อนความหมายที่ครอบคลุม *ทรัพยากร-โครงสร้าง-สิ่งแวดล้อม* ควบคู่กับการเรียนการสอน

สิทธิพล อาจอินทร์ (2563) ให้นิยามในมุมมองที่สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยถือว่าเป็นขั้นตอนที่นำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปใช้จริงในห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จึงเน้นผลลัพธ์ต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศ Beauchamp (1975) มองว่า การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) คือ กระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ โดยเน้นสามภารกิจสำคัญ ได้แก่ การแปลงหลักสูตรไปเป็นการสอน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนการสอน และการสอนของครู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการไทยหลายท่านที่ให้ความสำคัญทั้งด้านการสอนและปัจจัยสนับสนุน

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายในเชิงนโยบาย Mezieobi (1993) นิยามว่า การนำหลักสูตรไปใช้คือการนำแผนงาน ข้อเสนอ หรือแนวคิดที่ตกลงร่วมกันไปสู่การปฏิบัติจริง พร้อมทั้งต้องมีระบบช่วยเหลือครู เพื่อให้มั่นใจว่าหลักสูตรใหม่และกลยุทธ์การสอนที่มีประสิทธิภาพจะถูกนำไปใช้ใน

ห้องเรียนได้ แนวคิดนี้จึงเน้น *การสนับสนุนครูและการประกันคุณภาพ* เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงาน

จากแนวคิดทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ คือกระบวนการที่แปลงหลักสูตร ซึ่งกำหนดไว้ในลายลักษณ์อักษรให้กลายเป็นการปฏิบัติจริงในสถานศึกษา ผ่านการจัดการเรียนการสอน การเตรียมบุคลากร ทรัพยากร และปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ตลอดจนการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการบรรลุจุดหมายของหลักสูตร โดยครู ผู้สอน และผู้บริหารมีบทบาทร่วมกันในการทำให้หลักสูตรเกิดผลลัพธ์ต่อผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 หลักการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เพราะเป็นขั้นตอนที่จะนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ การนำหลักสูตรไปใช้มีหลักการสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) วางแผนและเตรียมการอย่างเป็นระบบ

ผู้ใช้หลักสูตรต้อง *วางแผน ศึกษา วิเคราะห์ และเตรียมการ* สำหรับการดำเนินงานทุกขั้นตอนอย่างรอบคอบ ตั้งแต่การทำความเข้าใจหลักสูตร การจัดทำแผนการสอน การจัดตารางเวลา ตลอดจนการประเมินความพร้อมของบุคลากรและทรัพยากร เพื่อให้การปฏิบัติสอดคล้องกับเป้าหมายและโครงสร้างของหลักสูตรอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

2) ส่งเสริมและจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้อง *เปิดโอกาสและอำนวยความสะดวก* ให้ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัดเข้ามามีส่วนร่วม ในการวางแผน การดำเนินงาน และการแก้ปัญหา เพื่อสร้างพลังร่วมและความเข้าใจที่ไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยให้การใช้หลักสูตรมีความต่อเนื่องและมีความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่าย

3) พัฒนาคู่มือให้มีความเข้าใจหลักสูตรและความสามารถในการจัดการเรียนรู้

สถานศึกษาต้อง *จัดอบรม พัฒนา และสนับสนุนครูอย่างต่อเนื่อง* เพื่อให้ครูเข้าใจหลักสูตรอย่างถ่องแท้ วางแผนการสอนได้เหมาะสม และสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามเป้าหมายหลักสูตรได้จริง ตลอดจนเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการใช้หลักสูตรและการพัฒนาผู้เรียน

4) จัดเตรียมทรัพยากรและปัจจัยสนับสนุนให้พร้อมใช้งาน

โรงเรียนต้อง จัดหา จัดเตรียม และจัดสรรทรัพยากร ที่จำเป็น เช่น เอกสารหลักสูตร สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ งบประมาณ และแหล่งเรียนรู้ โดยต้องพร้อมใช้งานและมีคุณภาพเพียงพอ เพื่อให้ครูสามารถดำเนินการสอนตามหลักสูตรได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

5) วิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขอุปสรรคอย่างทันท่วงทีและเป็นระบบ

ผู้ใช้หลักสูตรต้อง ติดตาม ค้นหา วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้หลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นปัญหาบุคลากร งบประมาณ สื่อ หรือสภาพแวดล้อม โดยร่วมกันพิจารณาสาเหตุและวางแนวทางแก้ไข ทั้งเชิงป้องกันและเชิงแก้ปัญหา เพื่อให้การใช้หลักสูตรดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

6) นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ

สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดต้อง จัดกระบวนการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล ทั้งระหว่างการทำนิเทศงานและเมื่อสิ้นสุดการใช้หลักสูตร เพื่อสะท้อนคุณภาพการสอน ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน และความเหมาะสมของการดำเนินงาน พร้อมนำข้อมูลจากการประเมินมาปรับปรุงการใช้หลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

7) รักษาความต่อเนื่องและเชื่อมโยงทุกขั้นตอนของการใช้หลักสูตร

ผู้ใช้หลักสูตรต้อง ตรวจสอบความสอดคล้องของแต่ละขั้นตอน เช่น การวางแผน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และการพัฒนาครู ให้เชื่อมโยงสนับสนุนกันอย่างต่อเนื่อง หากพบความไม่เชื่อมโยงต้องปรับแก้ทันทีเพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนในผลลัพธ์ของผู้เรียน

8) ประสานงานอย่างเป็นระบบระหว่างหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา

หน่วยงานทุกระดับต้อง ทำหน้าที่ประสานงาน วางแผนร่วมกัน และแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การใช้หลักสูตรมีเอกภาพ ไม่เกิดความซ้ำซ้อน และสามารถสนับสนุนสถานศึกษาได้ตรงตามความต้องการ รวมถึงประสานงานด้านการอบรม การนิเทศ และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

9) ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและมาตรฐานวิชาชีพ

ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้อง ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนอย่างเต็มความสามารถ เช่น ผู้บริหาร ต้องกำกับและสนับสนุน ครูต้องจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร หน่วยงานต้นสังกัดต้องให้การอบรมและนิเทศ การปฏิบัติอย่างมีความรับผิดชอบเช่นนี้ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการใช้หลักสูตร

10) ประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

ผู้เกี่ยวข้องต้อง กำหนดแผนการประเมินที่ชัดเจน เก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และนำผลการประเมินกลับไปปรับปรุง ทั้งหลักสูตร การสอน และการสนับสนุนครู การประเมินอย่างต่อเนื่องช่วยให้เกิดการเรียนรู้ขององค์กร และทำให้การใช้หลักสูตรมีคุณภาพเพิ่มขึ้นในระยะยาว

โดยสรุป หลักการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้คือการ *ทำงานอย่างมีระบบ มีส่วนร่วม มีการสนับสนุน และมีการกำกับดูแลอย่างต่อเนื่อง* โดยเน้นให้ครูทำหน้าที่ผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของการวางแผน การจัดทรัพยากร การประสานงาน และการประเมินผล การปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้จะช่วยให้หลักสูตรถูกนำไปใช้ได้อย่างมีคุณภาพ และเกิดผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

7.3 ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้เกี่ยวข้องกับระบบการดำเนินงาน 2 ระบบ ได้แก่ การบริหารหลักสูตร (curriculum administration) และการจัดการหลักสูตร (curriculum management)

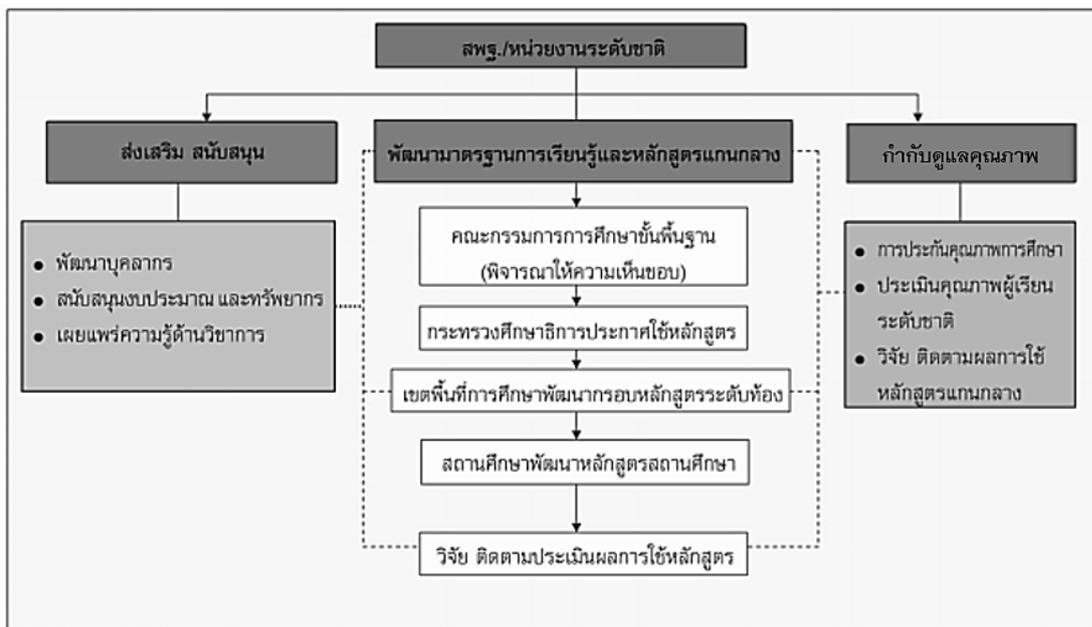
อนึ่ง เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่าง การบริหารหลักสูตร กับ การจัดการหลักสูตร ต้องพิจารณาความหมายโดยทั่วไปของทั้งสองคำนี้ว่า การจัดการ (management) คือ ทักษะในการให้คนทำงานให้เสร็จจุลลวง ซึ่งแตกต่างกับ การบริหาร (administration) เนื่องด้วยเป็นตอนของการบริหารทั้งองค์กร จุดที่แตกต่างกันมากที่สุดระหว่างการจัดการและการบริหารนั้น คือ *การจัดการมุ่งเน้นการควบคุมหรือชี้แนะขั้นตอนขององค์กร ในขณะที่ การบริหารมุ่งเน้นการกำหนด กรอบกฎเกณฑ์ และสร้างเป้าหมายขององค์กร* ดังนั้นการจัดการ คือ การกำกับและควบคุมขั้นตอนขององค์กรในระดับการ *ลงรายละเอียด* ในขณะที่การบริหาร คือ การ *วางแผน* เป็นขั้นเป็นตอน

แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความแตกต่างระหว่างสองสิ่งนี้ได้ลดความชัดเจนลง เมื่อฝ่ายการจัดการได้รวบรวม การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย การวางแผน การออกกฎเกณฑ์ การสร้างตารางหรือปฏิทินปฏิบัติงานขององค์กรและการปรับใช้สิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน สิ่งเหล่านี้จึงได้ทับซ้อนกันระหว่างการบริหารกับการจัดการไปด้วย ดังที่นิยามของ การบริหารหลักสูตร และการจัดการหลักสูตร มีผู้ให้ความหมายไว้ไม่แตกต่างกันนัก ดังเช่น

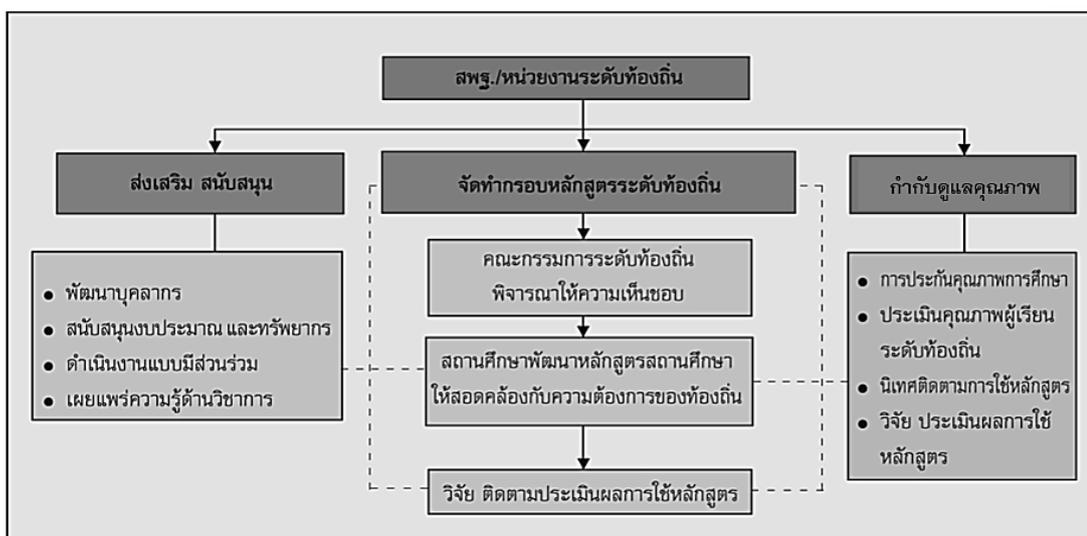
วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554) นิยามว่า *การบริหารหลักสูตร* หมายถึง การวางแผน การควบคุมดูแล กำกับติดตาม การจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โครงการวิชาการที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการใช้หลักสูตรและการสอน โดยสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียน ตามลักษณะ

ธรรมชาติการเรียนรู้และตอบสนองเจตนาารมณ์ของหลักสูตร ขณะที่ วัชรีย์ บูรณสิงห์ (2542) นิยามว่า *การจัดการหลักสูตร* คือ การดำเนินการควบคุมดูแล ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาให้ตอบสนองต่อจุดหมายหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในสถานศึกษานั้นให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ใช้ทั้งสองคำรวมกัน โดยระบุว่า *การบริหารจัดการหลักสูตร (curriculum administration)* เป็นการบริหารงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมหลายมิติ เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย และต้องอาศัยองค์ประกอบปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ มากมาย เปรียบเสมือนการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพสูงสุด

อนึ่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ระบุว่า แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) การบริหารจัดการหลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแกนกลาง (2) การบริหารจัดการหลักสูตรระดับท้องถิ่น และ (3) การบริหารจัดการหลักสูตรระดับสถานศึกษา ดังภาพ

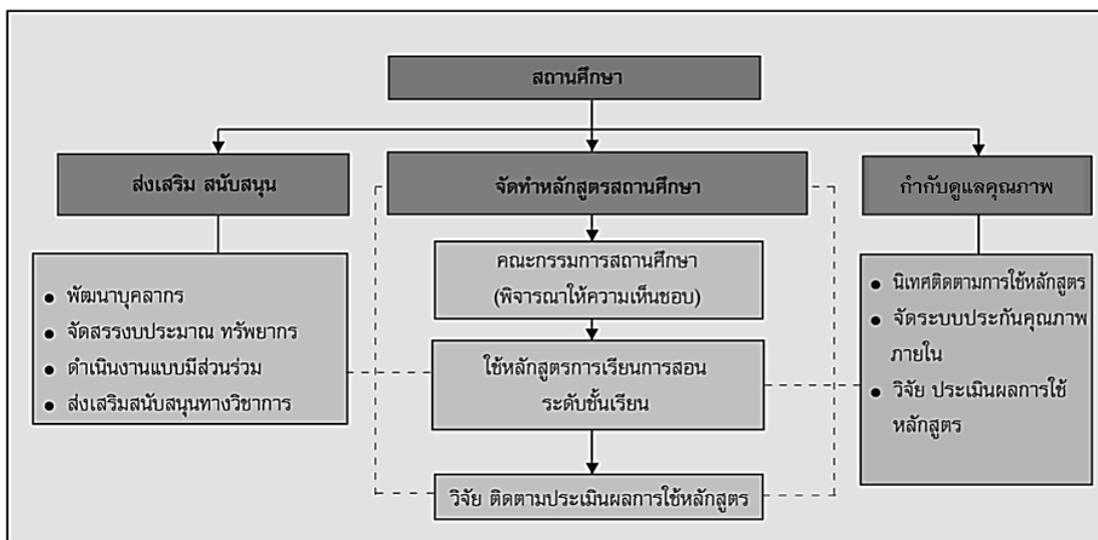

ภาพที่ 13 การบริหารจัดการหลักสูตรระดับชาติ
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

ภาพที่ 14 การบริหารจัดการหลักสูตรระดับท้องถิ่น

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

ภาพที่ 15 การบริหารจัดการหลักสูตรระดับสถานศึกษา

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

จากแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรทั้ง 3 ระดับข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการหลักสูตรมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร การส่งเสริมสนับสนุนหลักสูตร และการกำกับดูแลคุณภาพหลักสูตร ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวจะขออธิบายไว้ในหัวข้อกระบวนการนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้

7.4 กระบวนการนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) อธิบายแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ว่าการบริหารจัดการหลักสูตรมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร การส่งเสริมสนับสนุนหลักสูตร และการกำกับดูแลคุณภาพหลักสูตร ผู้เขียนจึงขออธิบายไว้กระบวนการนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้ตามกรอบแนวคิดดังกล่าว โดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะตามภารกิจหลัก ได้แก่ การเตรียมการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 16 กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้

7.4.1 การเตรียมการใช้หลักสูตร

การเตรียมการใช้หลักสูตรเป็นขั้นตอนสำคัญของการบริหารหลักสูตร เนื่องจากเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากหลักสูตรในรูปเอกสารไปสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา การเตรียมการที่รอบคอบ

ชัดเจน และเป็นระบบช่วยให้การนำหลักสูตรใหม่ทดแทนหลักสูตรเดิมเป็นไปอย่างราบรื่น ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับมุมมองของ Ornstein and Hunkins (2018) ที่ระบุว่า การนำหลักสูตรไปใช้จะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีการเตรียมการทั้งด้านเนื้อหา บุคลากร และระบบสนับสนุนอย่างเหมาะสม รวมถึงต้องมีการทดลองใช้และประเมินผลก่อนการนำไปใช้ในวงกว้าง (Fullan, 2016) ดังนั้น ขั้นตอนการเตรียมการจึงประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) การตรวจสอบลักษณะและความสอดคล้องของหลักสูตร

การตรวจสอบหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มุ่งประเมินความชัดเจน ความสมบูรณ์ และความสอดคล้องภายในขององค์ประกอบหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล ตลอดจนพิจารณาความเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนและความคาดหวังของสังคมที่หลักสูตรควรตอบสนอง (Posner, 2004) การตรวจสอบควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง เช่น ความพร้อมของครู งบประมาณ และทรัพยากรของสถานศึกษา ทั้งนี้ คณะผู้ตรวจสอบควรประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ได้แก่ คณะกรรมการยกร่างหลักสูตร ผู้บริหาร ครูศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ผู้ปกครอง และผู้เรียน เพื่อให้เกิดฉันทามติ ความเข้าใจร่วม และทัศนคติเชิงบวกต่อหลักสูตร ซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้ (UNESCO, 2017)

2) การวางแผนและทำโครงการศึกษานำร่อง (pilot study)

การศึกษานำร่องเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยตรวจสอบคุณภาพ ความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริงในวงกว้าง แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Marsh and Willis (2018) ที่เสนอว่าการนำหลักสูตรใหม่ควรมีช่วงทดลองใช้เพื่อ *แปลงหลักสูตรสู่การปฏิบัติ* และตรวจสอบผลลัพธ์ในบริบทจริง ขั้นตอนสำคัญประกอบด้วย

- การคัดเลือกกลุ่มผู้เรียนตัวแทน
- การจัดทำแผนการสอนตามหลักสูตร
- การพัฒนาสื่อและวัสดุประกอบหลักสูตร
- การเตรียมครูและบุคลากร
- การจัดทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้
- การติดตามผลระยะสั้นและระยะยาว
- การพิจารณาความสอดคล้องกับระบบบริหารของโรงเรียนเดิม

การศึกษานำร่องที่มีคุณภาพช่วยให้หลักสูตรได้รับการปรับปรุงตามผลที่จริงและลดปัญหาเมื่อขยายผลสู่ระดับสถานศึกษา (Fullan, 2016)

3) การประเมินโครงการศึกษานำร่อง

การประเมินผลเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง การประเมินอาจใช้รูปแบบการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การประเมินหลักสูตรทั้งระบบ หรือการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้เกี่ยวข้อง โดยอาศัยวิธีการทั้งการประเมินย่อย (formative evaluation) และการประเมินรวม (summative evaluation) ตามหลักการของ Scriven (1991) จากนั้นควรนำผลการประเมินมาวิเคราะห์และประชุมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและผู้ใช้หลักสูตร เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขและพัฒนาหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

4) การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

การประชาสัมพันธ์เป็นขั้นตอนที่มักถูกมองข้าม แต่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Fullan (2016) ที่ชี้ว่าการปรับหลักสูตรจะสำเร็จได้เมื่อมี *การสื่อสารการเปลี่ยนแปลง* (change communication) อย่างต่อเนื่อง การประชาสัมพันธ์ควรเริ่มตั้งแต่ระยะวางแผน ไม่ใช่เฉพาะช่วงเสร็จสิ้นหลักสูตรต้นแบบ วิธีการประกอบด้วย

- การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเอกสารหรือสื่อประชาสัมพันธ์
- การประชุมชี้แจง
- การสัมมนาวิชาการ
- ใช้สื่อมวลชน เช่น เว็บไซต์ โรงเรียน วิทยุ โทรทัศน์

เนื้อหาของการประชาสัมพันธ์ควรอธิบายให้ชัดเจนว่า *มีอะไรเปลี่ยนแปลง ทำไมต้องเปลี่ยน และ ประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น*

5) การเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาบุคลากรเป็นหัวใจสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ ครูถือเป็น *ผู้ใช้หลักสูตร* ตัวจริง (Ornstein & Hunkins, 2018) การเตรียมบุคลากรจึงจำเป็นต้องออกแบบอย่างรอบคอบตั้งแต่

- การสำรวจข้อมูลความพร้อมของโรงเรียน ทั้งปัจจัยและสภาพแวดล้อม
- จัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร/ จัดตารางสอน

- การจัดอบรมเชิงนโยบายสำหรับผู้บริหาร
- การอบรมเชิงปฏิบัติการ (workshop) สำหรับครู
- การทดลองสอนและรับข้อเสนอแนะ
- การจัดทำสื่อประกอบการฝึกอบรม
- การบริการวัสดุหลักสูตร

อนึ่ง การอบรมเชิงปฏิบัติการมีความสำคัญเพราะทำให้ครูเกิดความเข้าใจเชิงลึกและสามารถประยุกต์ใช้หลักสูตรได้จริงในห้องเรียน (Guskey, 2002) นอกจากนี้ ควรกำหนดงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุน เช่น เวลา อุปกรณ์ และวิทยากร เพื่อให้การพัฒนาครูเกิดผลจริง ไม่ก่อให้เกิดทัศนคติเชิงลบต่อหลักสูตรใหม่

สรุปได้ว่า การเตรียมการนำหลักสูตรไปใช้ควรมีการตรวจสอบหลักสูตร การวางแผนและทำโครงการศึกษานำร่อง การประเมินผลการศึกษา นำร่อง การประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการเตรียมบุคลากร เพื่อจะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้เกิดความราบรื่นตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร และเอื้อต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

7.4.2 การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร

การดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรเป็นขั้นตอนสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรในเอกสารกับการปฏิบัติจริงในชั้นเรียน ซึ่งถือเป็นหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ (Ornstein & Hunkins, 2018) การดำเนินการสอนที่มีคุณภาพต้องตั้งอยู่บนฐานของการตีความหลักสูตร การวางแผนการสอน การเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม และการวัดประเมินผลอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ การดำเนินการสอนที่ดีควรยึดหลักความสอดคล้องระหว่าง จุดมุ่งหมาย-เนื้อหา-กิจกรรม-การประเมินผล ซึ่ง Posner (2004) อธิบายว่าเป็นลักษณะสำคัญของหลักสูตรที่มีคุณภาพและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของผู้เรียนและโรงเรียน

ในบริบทของการนำหลักสูตรไปใช้ แนวทางการดำเนินการเรียนการสอนสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1) การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแกนกลางมักถูกออกแบบให้ครอบคลุมความต้องการของผู้เรียนส่วนใหญ่ในระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม โรงเรียนในบริบทต่าง ๆ มักมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ทั้งด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และความต้องการของผู้เรียน ดังนั้น การปรับ

หลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น (curriculum adaptation) จึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการทำให้หลักสูตรสามารถตอบสนองสภาพจริงของผู้เรียนได้ (UNESCO, 2017) การปรับหลักสูตรควรมุ่งเน้นการคัดเลือกเนื้อหา ตัวอย่าง หรือกิจกรรมที่สะท้อนปัญหาในท้องถิ่น รวมถึงการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ และบริบททางสังคม เพื่อให้หลักสูตรมีความหมายและความเชื่อมโยงสูงขึ้นไปสำหรับผู้เรียน

2) การจัดทำแผนการสอน

การจัดทำแผนการสอน (instructional planning) ถือเป็นกระบวนการแปลงหลักสูตรในระดับเอกสารให้กลายเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ชัดเจน ปฏิบัติได้จริง และสอดคล้องกับบริบทชั้นเรียน แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Marsh and Willis (2018) ที่ระบุว่าครูควรออกแบบแผนการสอนทั้งในระยะยาวและระยะสั้น เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ

- แผนการสอนระยะยาว ใช้สำหรับรายภาคหรือรายปี กำหนดหัวข้อ เนื้อหา และผลลัพธ์การเรียนรู้ในภาพรวม เพื่อช่วยให้ครูเห็นโครงสร้างของหลักสูตรทั้งปีและสามารถจัดสรรเวลาได้เหมาะสม

- แผนการสอนระยะสั้น ขยายรายละเอียดของแผนระยะยาวเป็นแผนการสอนรายคาบหรือรายหน่วย ซึ่งกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม วิธีสอน สื่อ การวัดผล และเวลาที่ใช้

แผนการสอนมีประโยชน์สำคัญ คือ ให้แนวทางแก่ครูในการจัดการเรียนรู้ได้ตรงตามหลักสูตร อำนวยความสะดวกต่อผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ในการนิเทศและติดตาม และช่วยให้การออกแบบข้อสอบครอบคลุมสาระที่สอนจริง ซึ่ง Fullan (2016) ชี้ว่า การขาดการวางแผนการสอนที่ดีอาจนำมาซึ่งความคลาดเคลื่อนในการใช้หลักสูตร ทำให้การเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนโดยตรง

3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนรู้เป็นแกนกลางของการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติจริง เพราะเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร Ornstein and Hunkins (2018) ระบุว่าการจัดกิจกรรมการสอนต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และบริบทของผู้เรียน โดยครูควรพิจารณาเลือกกิจกรรมที่ให้ผลลัพธ์สูงสุดภายใต้เงื่อนไขด้านเวลา ทรัพยากร และความเหมาะสม เช่น การอภิปราย การทำงานกลุ่ม การศึกษานอกสถานที่ การใช้สื่อดิจิทัล หรือการใช้วิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

หลักการสำคัญ คือกิจกรรมไม่จำเป็นต้องมีจำนวนมาก แต่ต้องมี *ความหมาย* และ *ประสิทธิภาพ* ในการทำให้ผู้เรียนบรรลุผลตามเป้าหมาย (Guskey, 2002) ครูควรหลีกเลี่ยงการจัดกิจกรรมมากเกินไป เพราะอาจทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายและสิ้นเปลืองทรัพยากรโดยไม่จำเป็น

4) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผลเป็นส่วนสำคัญในการตรวจสอบว่าการจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่ Posner (2004) อธิบายว่าการประเมินผลเป็นกระบวนการให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) เพื่อใช้ในการปรับปรุงการสอน หลักสูตร และระบบบริหารโรงเรียน ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นฐานสำหรับการตัดสินใจทางการศึกษาในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับห้องเรียน จนถึงระดับประเทศ

การวัดผลต้องครอบคลุมทั้งการประเมินระหว่างเรียน (formative assessment) และการประเมินปลายภาค (summative assessment) เพื่อสะท้อนความก้าวหน้าของผู้เรียน การพัฒนาแบบเรียน การสอน และโครงสร้างบริหารของโรงเรียน การวัดผลที่มีคุณภาพจึงเป็นระบบที่มีความต่อเนื่อง เชื่อถือได้ และสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด (Scriven, 1991)

โดยสรุป การดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรต้องประกอบด้วยกระบวนการที่เป็นระบบ ตั้งแต่การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การจัดทำแผนการสอนที่ครอบคลุมและปฏิบัติได้จริง การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และการวัดประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

7.4.3 การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้หลักสูตรสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินการในขั้นนี้ต้องอาศัยทั้งทรัพยากรทางการศึกษา บุคลากรทางวิชาการ ระบบสนับสนุนเชิงสถาบัน และโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Ornstein and Hunkins (2018) ซึ่งชี้ว่าการใช้หลักสูตรจะไม่ประสบผลสำเร็จหากไม่มีปัจจัยสนับสนุนที่เพียงพอ ทั้งด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ การพัฒนาครู และระบบช่วยเหลือทางวิชาการ นอกจากนี้ Fullan (2016) อธิบายว่า *การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร* ต้องเกิดจากทั้งโครงสร้างการบริหารและการพัฒนาศักยภาพของครูควบคู่กัน การสนับสนุนหลักสูตรจึงเป็นการวางรากฐานให้ผู้ปฏิบัติมีความพร้อมในการใช้หลักสูตรในระยะยาว

1) การจัดงบประมาณเพื่อการเรียนการสอน

งบประมาณเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อทุกกิจกรรมการใช้หลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นการจัดซื้อสื่อการสอน การพัฒนาครู การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โรงเรียนจึงต้องบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ การวางแผนงบประมาณเชิงกลยุทธ์ (strategic budgeting) เป็นแนวทางที่ช่วยให้สถานศึกษาจัดสรรทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า โดยเน้นเป้าหมายผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ (UNESCO, 2017) ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะด้านการวิเคราะห์งบประมาณ การติดตามการใช้จ่าย และการมอบหมายความรับผิดชอบ เพื่อให้สามารถสนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

2) การจัดและใช้อาคารสถานที่อย่างมีประสิทธิภาพ

อาคารสถานที่เป็นส่วนสำคัญของสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของการใช้หลักสูตร เช่น ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด พื้นที่สร้างสรรค์ หรือแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน Marsh and Willis (2018) ระบุว่า *สภาพแวดล้อมทางกายภาพ* เป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักสูตรที่ต้องได้รับการออกแบบให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โรงเรียนจึงต้องสำรวจวิเคราะห์ และวางแผนการใช้พื้นที่อย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การจัดห้องเรียนให้เหมาะกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ การจัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมโครงงาน การใช้เทคโนโลยี หรือการจัดสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัยและเข้าถึงง่ายสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่ม

3) การอบรมเพิ่มเติมระหว่างการใช้หลักสูตร

ขณะดำเนินการใช้หลักสูตร ครูมักประสบปัญหาใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากช่วงการเตรียมการ เช่น การออกแบบกิจกรรมที่ซับซ้อน การใช้สื่อเทคโนโลยี หรือการจัดการความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ดังนั้น การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง (continuous professional development: CPD) เป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องสอดคล้องกับบริบทจริงของการสอน โดย Guskey (2002) ชี้ว่า *การพัฒนาครูที่มีคุณภาพต้องสัมพันธ์กับปัญหาการสอนในพื้นที่จริง* การอบรมเพิ่มเติมจึงควรใช้ข้อมูลจากการสังเกต ติดตาม หรือผลการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อกำหนดประเด็นในการฝึกอบรม เช่น การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้เชิง active learning หรือการใช้เครื่องมือประเมินผลที่หลากหลาย

4) การจัดตั้งศูนย์วิชาการสนับสนุนการใช้หลักสูตร

การมีหน่วยงานกลางหรือศูนย์สนับสนุนด้านหลักสูตรช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการนำหลักสูตรไปใช้ โดยทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูล ให้คำปรึกษา นิเทศ กำกับติดตามการใช้หลักสูตร และเผยแพร่นวัตกรรมการสอน

สำหรับ *การนิเทศและกำกับติดตาม* นักการศึกษาหลายท่านกล่าวว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้การใช้หลักสูตรเป็นไปตามเป้าหมาย และช่วยให้ครูได้รับการสนับสนุนเชิงวิชาการอย่างใกล้ชิด เช่น Scriven (1991) อธิบายว่าการนิเทศช่วยให้เกิด *ข้อมูลย้อนกลับเชิงพัฒนา (formative feedback)* ที่ครูสามารถนำไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการนิเทศที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วย การสังเกตการสอน การให้ข้อเสนอแนะเฉพาะด้าน การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การติดตามผลลัพธ์ของผู้เรียน และการรายงานเพื่อนำไปปรับปรุงหลักสูตรระดับโรงเรียน นอกจากนี้ Fullan (2016) ยังย้ำว่าการนิเทศควรเป็นรูปแบบ *ร่วมพัฒนา (collaborative coaching)* มากกว่าการตรวจสอบ เพื่อสร้างแรงจูงใจและพัฒนาวิชาชีพครู

ส่วนการจัดตั้งศูนย์วิชาการสนับสนุนการใช้หลักสูตรเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับ UNESCO (2017) ที่แนะนำให้ประเทศต่าง ๆ จัดตั้ง *หน่วยพัฒนาหลักสูตร* ในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนครูและโรงเรียนอย่างใกล้ชิด โรงเรียนผู้นำการใช้หลักสูตร หรือโรงเรียนตัวอย่าง (model schools) จะเป็นพื้นที่สาธิตที่แสดงให้เห็นถึงแนวปฏิบัติที่ดี และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของครูและสถานศึกษา การมีศูนย์วิชาการภายในหรือภายนอกโรงเรียนจึงช่วยสร้างระบบสนับสนุนที่มีความต่อเนื่อง

โดยสรุป การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้หลักสูตรสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงและบรรลุผลตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ กระบวนการดังกล่าวต้องครอบคลุมการจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารและใช้อาคารสถานที่ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องระหว่างการใช้หลักสูตร และการจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนการให้คำปรึกษา นิเทศ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างโรงเรียน

7.5 บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้

การนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรหลายฝ่ายในสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา เพื่อให้หลักสูตรสามารถแปลงสู่การปฏิบัติและส่งผล

ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้มีนักการศึกษาหลายท่านอธิบายบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการหลักสูตรไว้หลากหลาย แต่ในบริบทการศึกษาของไทยมีการระบุหน้าที่เฉพาะของครู ผู้บริหาร นักวิชาการ ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรสนับสนุนอื่น ๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) บทบาทของครู

ครูเป็นผู้ปฏิบัติหลักสูตรโดยตรง และเป็นบุคคลที่มีผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้มากที่สุด เพราะครูคือ *ผู้สร้างหลักสูตรในระดับห้องเรียน (curriculum makers)* เนื่องจากต้องแปลงหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์จริง (Marsh & Willis, 2018) ครูจึงไม่ใช่เพียงผู้ใช้หลักสูตร แต่เป็นผู้พัฒนาหลักสูตรในระดับปฏิบัติอย่างมีบทบาทสำคัญที่สุด โดยบทบาทที่สำคัญดังนี้

- ศึกษาหลักสูตรและตีความความหมายเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เข้าใจเจตนารมณ์ แนวคิด และโครงสร้าง (Ornstein & Hunkins, 2018)
- ปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทท้องถิ่น เช่น การเลือกเนื้อหา การปรับตัวอย่างประกะอบ หรือการเชื่อมโยงกับสถานการณ์ทางสังคมร่วมสมัย
- ออกแบบการสอนและตัดสินใจว่าจะสอนอะไรและสอนอย่างไร โดยคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน
- สร้างหรือปรับเนื้อหาและสื่อการสอน ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
- วิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (action research) เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการสอนบนฐานข้อมูลจริง (Guskey, 2002)

2) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารมีหน้าที่สนับสนุนโครงสร้างและบรรยากาศทางการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร โดยทำหน้าที่ทั้งด้านการบริหารจัดการและการนิเทศกำกับติดตาม Fullan (2016) อธิบายว่าผู้บริหารควรเป็น *ผู้นำการเรียนรู้* มากกว่าผู้จัดการเชิงธุรการ การสนับสนุนของผู้บริหารจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ครูมีพลังในการใช้หลักสูตรและพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง โดยผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญดังนี้

- ทำความเข้าใจหลักสูตรและกำหนดทิศทางการใช้หลักสูตรในโรงเรียน
- สร้างแรงจูงใจและการยอมรับหลักสูตรผ่านการให้กำลังใจและเสริมแรงอย่างเป็นระบบ
- จัดหาและบริหารวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน
- นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ

- กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน และสร้างแรงจูงใจให้ครูใช้หลักสูตรอย่างมีคุณภาพ
- จัดประชุม อบรม หรือสัมมนาแก่ครู และสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)

Learning Community: PLC)

3) บทบาทของนักวิชาการและศึกษานิเทศก์

นักวิชาการและศึกษานิเทศก์ทำหน้าที่เป็น *ผู้เชื่อมโยงทางวิชาการ* ระหว่างนโยบายหลักสูตร และการปฏิบัติจริงในโรงเรียน UNESCO (2017) สนับสนุนแนวคิดนี้โดยเสนอให้มีการนิเทศแบบ ชี้แนะและร่วมพัฒนา (mentoring and coaching) มากกว่าการตรวจสอบหรือควบคุม โดย นักวิชาการและศึกษานิเทศก์มีบทบาทสำคัญดังนี้

- จัดอบรมและพัฒนาครู
- ให้คำปรึกษาและเผยแพร่ข้อมูลหรือแนวปฏิบัติด้านหลักสูตร
- นิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ
- จัดหาและส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

4) บทบาทของบุคลากรสนับสนุนอื่น ๆ

ในการนำหลักสูตรไปใช้มีบุคลากรสนับสนุนอื่น ๆ อาทิ บุคลากรด้านการวัดผล แนะแนว และ เทคโนโลยีการศึกษา บุคลากรกลุ่มนี้นับเป็น *กลไกสนับสนุนเฉพาะทาง* ที่ช่วยให้การใช้หลักสูตรมีความสมบูรณ์มากขึ้น บทบาทสำคัญในการสนับสนุนคุณภาพการใช้หลักสูตร เช่น

- นำเสนอข้อมูลพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้ครูปรับแผนการสอน
- ช่วยเลือกสื่อ เทคโนโลยี และวิธีประเมินผลที่เหมาะสม
- ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาเฉพาะทาง เช่น พฤติกรรมผู้เรียนหรือการใช้เทคโนโลยี

จากบทบาทข้างต้นจะเห็นว่า การนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัย บทบาทร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ครูเป็นผู้ปฏิบัติหลักสูตรโดยตรง ผู้บริหารเป็นผู้นำเชิงระบบ นักวิชาการและศึกษานิเทศก์เป็นผู้สนับสนุนเชิงวิชาการ ส่วนบุคลากรสนับสนุนอื่น ๆ เป็นกลไกเฉพาะทางที่ช่วยให้การใช้หลักสูตรเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ ความสอดคล้องประสานของบทบาททุกกลุ่มจะทำให้ หลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพได้

บทสรุป

การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation/ curriculum delivery) หมายถึง กระบวนการแปลงหลักสูตรที่กำหนดไว้ในรูปแบบเอกสารหรือโครงสร้างหลักสูตรเข้าสู่สภาพจริงของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน ผ่านการตีความ ปรับใช้ และบริหารจัดการทรัพยากรที่จำเป็น โดยครู ผู้บริหาร และหน่วยงานสนับสนุนมีบทบาทร่วมกันในการทำให้หลักสูตรเกิดผลต่อผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ หลักการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วย การวางแผนอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การพัฒนาครูให้เข้าใจหลักสูตร การจัดทรัพยากรให้พร้อม การกำกับติดตาม และการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง หลักการเหล่านี้ช่วยให้การใช้หลักสูตรมีทิศทางชัดเจน และสามารถตอบสนองบริบทการเรียนรู้ของผู้เรียนได้

การนำหลักสูตรไปใช้เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารจัดการหลักสูตร (curriculum administration) ครอบคลุมการบริหารหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับสถานศึกษา ซึ่งต้องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้การใช้หลักสูตรมีเอกภาพ แต่ยืดหยุ่นเพียงพอสำหรับการปรับให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ การบริหารจัดการหลักสูตรที่ดีต้องอาศัยการวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การกำกับและการประเมินอย่างต่อเนื่องเพื่อสนับสนุนการสอนของครูและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ

กระบวนการนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้ แบ่งออกเป็น 3 ระยะเวลาสำคัญ คือ (1) การเตรียมการใช้หลักสูตร ได้แก่ การตรวจสอบความสอดคล้องของหลักสูตร การทำโครงการศึกษานำร่อง การประเมินผล การประชาสัมพันธ์ และการเตรียมบุคลากร ซึ่งเป็นพื้นฐานของการใช้หลักสูตรอย่างราบรื่น (2) การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ครอบคลุมการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น การจัดทำแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผลอย่างเป็นระบบ และ (3) การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดงบประมาณ อาคารสถานที่ การอบรมเพิ่มเติม และการนิเทศกำกับติดตาม เพื่อให้ครูสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต่อเนื่อง

นอกจากนี้ การนำหลักสูตรใช้หลักสูตรยังมีผู้เกี่ยวข้องหลากหลาย ได้แก่ ครูเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง ผู้บริหารเป็นผู้สนับสนุนเชิงระบบ นักวิชาการและศึกษานิเทศก์เป็นผู้ให้คำปรึกษาและติดตามผล ขณะที่บุคลากรสนับสนุนอื่น เช่น นักวัดผลและนักเทคโนโลยีการศึกษา ช่วยเสริมให้การใช้

หลักสูตรสมบูรณ์มากขึ้น ความร่วมมือของทุกฝ่ายทำให้หลักสูตรสามารถตอบสนองเป้าหมายการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ

คำถามท้ายบท

1. การนำหลักสูตรไปใช้หมายถึงอะไร และมีสาระสำคัญใดบ้างที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นกระบวนการแปลงหลักสูตรสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน
2. หลักการสำคัญใดบ้างที่ช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพราะเหตุใดหลักการเหล่านี้จึงมีความจำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเตรียมหลักสูตร การจัดการสอน และการสนับสนุนการใช้หลักสูตรมีความเชื่อมโยงกับคุณภาพผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไร
4. หลักการวางแผนอย่างเป็นระบบและหลักการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องช่วยลดปัญหาในการใช้หลักสูตรและส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนอย่างไร
5. หากการนิเทศและติดตามการใช้หลักสูตรไม่มีความสม่ำเสมอ จะเกิดผลกระทบอย่างไรต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน
6. แผนการนำหลักสูตรสังคมศึกษาไปใช้ควรเชื่อมโยงบทบาทของครู ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์อย่างไรจึงจะทำให้การใช้หลักสูตรเกิดผลสูงสุด
7. ในกระบวนการวางแผนการใช้หลักสูตรสังคมศึกษา เหตุใดการประสานความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญ และควรออกแบบให้เกิดขึ้นอย่างไร
8. หากต้องวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ในบริบทโรงเรียนที่มีทรัพยากรจำกัด ควรจะประยุกต์ขั้นตอนการเตรียมการสอน การจัดการสอน และการประเมินเพื่อลดข้อจำกัดอย่างไร
9. การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและการพัฒนาครูเพิ่มเติมระหว่างการใช้หลักสูตรมีคุณค่าอย่างไรต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียน
10. เพราะเหตุใดการจัดทรัพยากร งบประมาณ อาคารสถานที่ และการติดตามกำกับผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่องจึงถือเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2561). *หลักคิดการจัดการหลักสูตรและการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรีย์ บุรณสิงห์. (2542). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการบริหารหลักสูตร (curriculum management) CU703*. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). อาร์ แอนด์ ปรีนธ์.
- สังัด อุทรานันท์. (2532). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร* (พิมพ์ครั้งที่ 3). คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันต์ ธรรมบำรุง. (2527). *หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร*. ศาสนา.
- สิทธิพล อาจอินทร์. (2563). *การพัฒนาหลักสูตร* (พิมพ์ครั้งที่ 5). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). *แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร*. The Knowledge Center.
- สุมิตร คุณากร. (2523). *หลักสูตรและการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ชวนพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- ลำลี ทองธิว. (2544). *หลักการและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรงานอาชีพ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Beauchamp, G. (1975). *Curriculum theory*. The Kagg Press.
- Fullan, M. (2016). *The new meaning of educational change* (5th ed.). Teachers College Press.
- Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 8(3), 381–391.
- Marsh, C. J., & Willis, G. (2018). *Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues* (7th ed.). Routledge.
- Mezieobi, K. A. (1993). *Social studies curriculum*. White and white publishers.

Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). *Curriculum: Foundations, principles, and issues* (8th ed.). Pearson.

Posner, G. (2004). *Analyzing the curriculum* (3rd ed.). McGraw-Hill.

Scriven, M. (1991). *Evaluation thesaurus* (4th ed.). Sage Publications.

UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning objectives*. UNESCO Publishing.

ภาพ

ภาพที่ 13 การบริหารจัดการหลักสูตรระดับชาติ. จาก *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*, โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553.

ภาพที่ 14 การบริหารจัดการหลักสูตรระดับท้องถิ่น. จาก *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*, โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553.

ภาพที่ 15 การบริหารจัดการหลักสูตรระดับสถานศึกษา. จาก *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*, โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553.